

Осадчий Є. С.,
канд. екон наук,
доцент кафедри менеджменту банківської діяльності,
Т. О. Кулаковська,
магістрант кредитно-економічного факультету,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

БАНКИ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ НА РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасний період розвитку банківської системи та економіки України потребує чіткого визначення орієнтирів подальшого сталого піднесення. Значного розмаху у вітчизняному банківництві набувають процеси залучення іноземних капіталів і створення іноземних банківських установ. Поряд з цим надзвичайної актуальності набувають питання, пов'язані із необхідністю створення іноземних банків та їх місцем у вітчизняній банківській системі, розвитком конкуренції між українськими та іноземними банківськими установами, а також можливості державного контролю за потоками іноземного капіталу, визначення умов і регулювання діяльності іноземних банків в Україні. Дискусійними залишаються також питання щодо залежності подальшого розвитку економіки від іноземного банківського капіталу.

Современный период развития банковской системы и экономики Украины требует четкого определения ориентиров дальнейшего стабильного роста. Значительного размаха в отечественном банковском секторе приобретает процесс привлечения иностранного капитала и создание иностранных банковских учреждений. Рядом с этим чрезвычайной актуальности приобретают вопросы связанные с необходимостью создания иностранных банков и их местом в отечественной банковской системе, развитием конкуренции между украинскими и иностранными банковскими учреждениями, а также возможности государственного контроля за потоками иностранного капитала, определение условий и регулирования деятельности иностранных банков в Украине. Дискуссионным остается также вопрос касательно зависимости дальнейшего развития экономики от иностранного банковского капитала.

Modern period of the banking system and economy of Ukraine requires a clear identify targets for further stable growth. Significant proportions of domestic BANKING SECTOR take better involvement foreign capital and a foreign banking institutions. At the same gaining more urgent issues related to the necessity of establishment of foreign banks and their place in the domestic banking system, competition between Ukrainian and foreign banking institutions, and the possibility of state control over foreign capital flows, defining the conditions and regulation of foreign banks in Ukraine. Remains discussion as the issues depending of further economic growth from foreign banking capital.

Ключові слова: іноземний капітал, філія іноземного банку, банківська система України; показники прибутковості, державного регулювання.

Ключевые слова: иностранный капитал, филия иностранного банка, банковская система Украины; показатели доходности, государственное регулирование.

Key words: foreign capital, branches of foreign banks, banking system of Ukraine, profitability, state regulation.

Банківська система держави є єдиною системою, підпорядкованою одній головній меті — забезпечувати ефективний обіг фінансових ресурсів у державі. Від того, наскільки раціонально організована банківська система, залежить ефективність руху фінансових ресурсів і, в свою чергу, розвиток економіки.

Актуальність обраної теми: наукові дискусії, які розгортаються серед вітчизняних економістів із приводу входження іноземного капіталу в банківську систему України показують, що дане питання є досить важливим у функціонування будь-якої банківської системи. Не до кінця з'ясованим є питання приходу філій іноземних банків: чи становить це реальну загрозу економічним інтересам України, чи не є надуманою ця загроза, оскільки фінансова глобалізація — явище досить складне й суперечливе, яке здатне створити не тільки.

Головною метою та головним критерієм успіху розвитку банківської системи в Україні є фінансова стабілізація економіки України, яка в першу чергу потребує нормалізації інфляційної ситуації. Коли новий механізм функціонування банківської системи нашої країни знаходиться в стані становлення, вітчизняні банки, природно, не мають достатнього досвіду в даній сфері.

Як відомо, банківська система відіграє провідну роль у забезпеченні фінансової стабільності держави та підвищенні рівня розвитку економіки. За сучасних умов європейської інтеграції в Україні одним із важливих джерел підвищення рівня капіталізації банків та фінансування економіки є саме вливання іноземного капіталу. Разом із тим, ситуація щодо залучення іноземного капіталу у вітчизняну банківську сферу весь час змінюється, а його раціональна частка є предметом дискусій. Таким чином, для України постає надзвичайно складне завдання — визначити межу участі іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі.

Традиційним показником, що виступає характеристикою участі іноземного капіталу в банківській системі країни, є наявність у статутному капіталі банку частки, яка належить нерезиденту. Вітчизняне законодавство пояснює термін «банк з іноземним капіталом» як банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 % [1].

Участь іноземного капіталу відіграє важливу роль у розвитку банківської системи та економіки будь-якої країни. Адже в останні роки іноземний капітал у переважній більшості країн світу є важливим джерелом фінансування економіки. За умов нестабільного розвитку економіки України, спричиненого переважно відсутністю стабільних джерел фінансування, присутність іноземного капіталу в банківській системі України дає можливість залучати необхідні ресурси на внутрішні фінансові ринки. Важливу роль у процесах залучення іноземного банківського капіталу відіграють міжнародні фінансові організації: МВФ і Світовий банк. Доповнення та сприяння розвитку національних фінансово-кредитних інститутів є головною передумовою ефективного функціонування іноземного капіталу в банківській системі [2, с. 142].

Законодавче забезпечення функціонування банківської системи України було здійснене з прийняттям в 1991 р. Закону України «Про банки та банківську діяльність». Але фактично діяльність комерційних банківських установ на території України почалась раніше (перший комерційний банк в Україні зареєстровано восени 1988 року). Умовно можна виділити кілька етапів створення та розвитку банківської системи України.

Основним мотиваційним фактором входження іноземних інвесторів на банківський ринок Центральної та східної Європи стало одержання ринкових переваг. У країнах цих регіонів обсяг банківських послуг набагато нижче, ніж у розвинених економіках. Однією з типових ознак відкритої ринків є «зняття вершків»: могутні іноземні банки, продаючи більш складні послуги, легко приваблюють кращих клієнтів, що несуть найнижчі ризики, чим ускладнюють конкуренцію для інших банків. Наприкінці 1990-х рр. спостерігалася переорієнтація іноземних банків на роздрібний ринок.

Ще одним мотивом, яким керувалися іноземні банки у своїй експансії на східноєвропейські ринки, було прагнення вирости за будь-яку ціну, щоб зберегти свою незалежність. Це стосувалося насамперед середніх за розміром західноєвропейських банків, яким не вдавалося збільшити обсяг операцій у Західній Європі через конкуренцію й обмеженість вільних ресурсів. Утім, саме регіональна експансія робила середні західноєвропейські банки першочерговими об'єктами для поглинання з боку могутніших конкурентів. Також мотивом було присутність заради самої присутності. Банки, що претендували на статус глобальних гравців, були схильні «відзначитися» у багатьох країнах світу [3].

Зростання присутності іноземного капіталу в банківській системі країни зумовлена об'єктивними потребами:

- подальшої монетизації економіки та абсорбування додаткової грошової маси банківською системою;
- підвищення рівня кредитування економіки як необхідна умова структурних зрушень;
- прискореного розвитку фінансових ринків;
- прямого використання сучасних банківських технологій та досвіду банківського менеджменту як передумов подальшої інституціоналізації національної фінансової системи;
- підвищення конкурентоспроможності та керованої інтеграції у глобальний економічний простір.

Темпи опанування іноземними банками вітчизняних фінансових ринків доволі високі. За останні роки частка іноземного капіталу в статутному капіталі вітчизняних банків зросла більш як удвічі. У зв'язку із цим виникає низка завдань:

- визначити обсяги іноземного капіталу, які потрібні Україні для забезпечення ефективного розвитку національної економіки, реалізації її інноваційної моделі за раціонального використання власних фінансових ресурсів;

- виробити напрями щодо забезпечення конкурентоспроможності банківської системи за присутності іноземних банків на вітчизняних фінансових ринках;
- знизити ризики втрати позицій вітчизняними банками за наявності конкурентних переваг іноземних банків [4].

Станом на 1 січня 2011 року в Україні кількість зареєстрованих банків становить 194, з них знаходяться у стадії ліквідації 18 банків. Банки, які мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, становить 176, з них банки з іноземним капіталом 55, у тому числі з 100 % іноземним капіталом 20 [5], що свідчить про тенденцію зростання частки іноземних банків у банківській системі України. Перелік країн, капітал яких представлений на банківському ринку України та кількість банків, капіталом яких володіє кожна з країн, представлено на рис. 1.

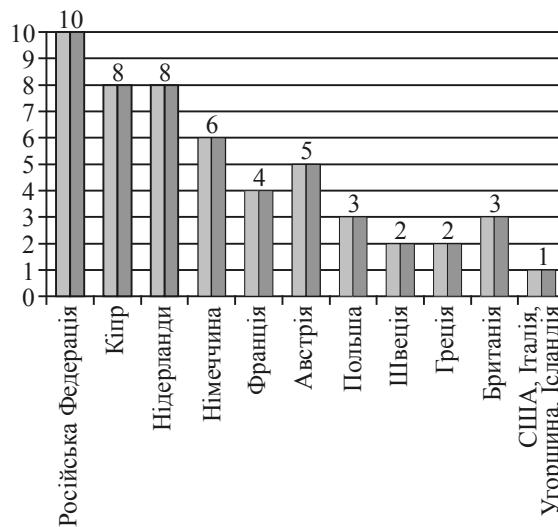

Рис. 1. Країни, капітал яких представлений на ринку України

Динаміку кількості банків з іноземним капіталом на ринку України представлено на рис. 2, з якого видно, що за останні роки істотно збільшилась кількість банків з іноземним капіталом.

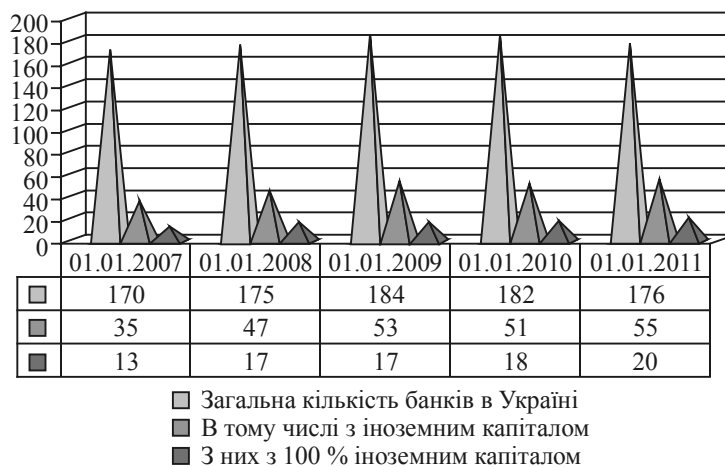

Рис. 2. Динаміка кількості банків в Україні

Найбільша кількість банків з іноземним капіталом зареєстрована на території Києва та Київської області, також тут представлена найбільша кількість країн — власниць капіталу.

Специфічні проблеми пов'язані зі стрімким проникненням іноземного капіталу у банківську систему України, кризою ліквідності, зниженням довіри до банківської системи, непрозорістю процедур рефінансування банків. Для подолання потенційних загроз від зростання частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків пропонується серед задач корпоративного управління у цій сфері визначити забезпечення фінансової безпеки держави. Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України відповідає інтересам роз-

витку національної фінансової системи, сприяє залученню іноземних інвестицій та розширенню ресурсної бази соціально-економічного розвитку. Водночас існують досить серйозні фінансові та економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливим посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відпливом фінансових ресурсів. Тому вирішення питання про форми та масштаби розширення присутності іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг має бути підпорядковане стратегічним цілям соціально-економічного розвитку, підвищенню національної конкурентоспроможності, економічної безпеки, зміцненню грошово-кредитної системи України.

Доцільно було б розглянути динаміку загальної суми банківського капіталу України у розрізі останніх 5 років рис. 3. Наочно видно, що за період з 2007 року по 2011 сума капіталу банківської системи України зросла більш ніж у три рази.

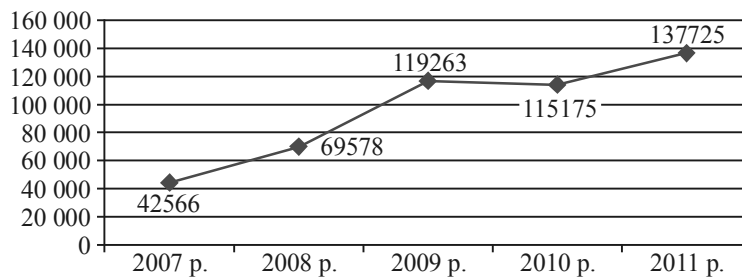

Рис. 3. Динаміка загальної суми банківського капіталу України, млн грн

Характеризуючи динаміку капіталу банків з іноземним капіталом очевидним є те, що у період 2008—2009 сума капіталу банків з іноземним капіталом зменшилась з 55 214 181 тис. грн до 55 095 836 тис. грн, що скоріше усього пов'язане з відтоком материнського капіталу у країни-власниці, для збереження стабільності материнських структур. Загальний капітал банківської системи у цей період збільшився на 944 571 тис. грн і становив 120 207 619 тис. грн. Таке явище є не характерним для кризового періоду, але це позитивно характеризує банківську систему України. У наступний період, а саме з січня 2010 до січня 2011 загальний капітал банківської системи збільшився на 17 517 494 тис. грн і становив 137 725 113 тис. грн, а капітал банків з іноземним капіталом збільшився на 2 884 339 тис. грн і складає 57 980 175 тис. грн, що характеризує збільшення надійності банківської системи, бо іноземні банки почали повертати свій капітал до України.

Також доцільно було б розглянути частку капіталу банків з іноземним капіталом у банківській системі України рис. 4, що складає 42,1 % від загальної суми банківського. Капітал банків з іноземним капіталом становить значну частку серед суми загального капіталу. Банки з іноземним капіталом займають перші місця у переліку банків.

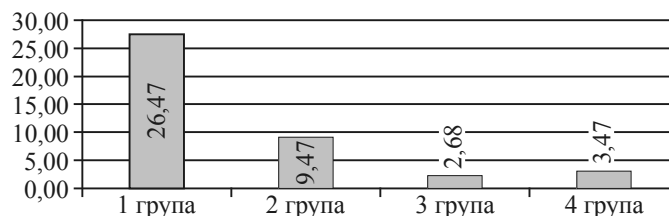

Рис. 4. Частка капіталу банків з іноземним капіталом у загальній сумі банківського капіталу, розподіл за групами, %

Розглядаючи по чергово, починаючи з даних станом на 01 січня 2009 рік, спостерігається що: з 18 банків, які входять до першої групи за розміром активів, 10 є банки з іноземним капіталом (Райфайзен банк Аваль, УкрСиббанк, Укрсоцбанк, ОТП банк, Альфа, «Надра», ВТБ банк, Промінвестбанк, Банк «Форум» та ін.). Загальний розмір капіталу першої групи банків складає 74 957 484 тис. грн, що становить 62,85 % від капіталу загальної банківської системи, з них 29,45 % або 35 124 982 тис. грн належать банкам з іноземним капіталом.

Наступним періодом є 01 січня 2010 року, де до першої групи також входить 18 банків, 11 з яких банки з іноземним капіталом. Перелік банків у групі не змінився, лише Кредитпромбанк перейшов з другої класифікаційної групи до першої. Загальний капітал по цій групі банків становить 81 384 493 тис. грн, або 67,70 % від загальної суми капіталу по банківській системі. З них 34 444 110 тис. грн або 28,65 % становить капітал банків з іноземним капіталом.

Показники капіталу по банківській системі України станом на 01 січня 2011 року дають можливість нам чітко зрозуміти: кількість банків, які входять до першої групи складає 17, з яких 10 це банки з іноземним капіталом. Капітал першої групи становить 91 486 572 тис. грн або 58,18 % від загальної суми капіталу банківської системи. Капітал банків з іноземним капіталом становить 36 459 486 тис. грн або 23,19 %. За останні три роки ситуація майже не змінилась.

Наступним кроком у нашому дослідженні буде визначення показників прибутковості активів і капіталу банків з іноземним капіталом в Україні та порівняння їх із аналогічними показниками українських банків за останні три роки. Дані для розрахунку подано у табл. 1

Таблиця 1

ДАНІ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ, ТИС. ГРН

Показники	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011
Українські банки			
Чистий прибуток/збиток	4 171 330	– 21 997 580	– 2 419 684
Капітал	64 048 867	65 111 783	79 744 938
Активи	419 805 803	412 211 889	477 408 898
Банки з іноземним капіталом:			
Чистий прибуток / збиток	3 132 670	– 16 452 420	– 10 606 900
Капітал	55 214 181	55 095 836	57 980 175
Активи	506 280 695	461 237 685	464 675 096

Прибутковість капіталу (ROE) розраховується відношенням чистого прибутку до капіталу помноженого на 100 %.

Прибутковість активів (ROA) розраховується відношенням чистого прибутку до активів помноженого на 100 %.

Розраховані показники прибутковості заносимо в таблицю, з якої видно, показник прибутковості капіталу станом на 01.01.2009 р. становив 5,67 % по банках з іноземним капіталом, а по українським банкам аналогічний показник складав 6,5 %, цей період банківська система України отримала прибуток більш як 7 млрд грн. Якщо розглядати показник прибутковості активів іноземних банків за цей період то вона становила 0,6 %, а такий же показник по українським банкам складав 1 %.

Таблиця 2

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ СТАНОМ НА 1 СІЧНЯ 2009—2011 РР.

Показники	01.01.2009 р., млн грн	01.01.2010 р., млн грн	01.01.2011 р., млн грн
ROE банків з іноземним капіталом в Україні	5,67	– 29,86	– 18,35
ROA банків з іноземним капіталом в Україні	0,6	– 3,57	– 2,3
ROE українських банків	6,5	– 33,8	– 3
ROA українських банків	1	– 5,3	– 1

Станом на 01.01.2010 р. прибутковість капіталу іноземних банків різко зменшилась і становила — 29,86 %, аналогічний показник по українським банкам становив — 33,8 %, що пов'язано зі загальною збитковістю банківської системи у розмірі близько 38 млрд грн. Прибутковість активів іноземних банків зменшилась на 4,17 % і становила 3,57 %, а по українських банках аналогічний показник становив 5,3 %, що також пов'язане зі збитковістю банківської

системи. Це може вказувати на більш ефективне управління активами та капіталом у банках з іноземним капіталом у зв'язку із залученням іноземного досвіду.

Розглядаючи дані наступного періоду станом 01.01.2011 рр. збитковість капіталу становила 18,35 %. Збитковість активів у банках з іноземним капіталом становила у 2011 р. 2,3 %, а по українським банкам відбулося зменшення збитковості активів до 1 %, що позитивно характеризує діяльність українських банків в період фінансової кризи і невідповідність управління в банках з іноземним капіталом.

Якщо розглядати співвідношення капіталу банків з іноземним капіталом до ВВП країни (табл. 3), можна сказати капітал банків з іноземним капіталом складає лише 5,82 % від суми ВВП України у 2008 році, тоді як активи становлять 53,35 % від загальної суми ВВП у цьому році. У 2009 році ситуація з капіталом дещо покращилась, при тому що і сума ВВП країни і сума капіталу банків з іноземним капіталом у зв'язку з кризою зменшились, він становить 6,03 % від суми ВВП. Розмір активів банків з іноземним капіталом за цей період також зменшився, тому вони становлять 50,5 % від суми ВВП України.

Ситуація з ВВП покращилась у 2010 році, воно зросло майже на 181 262 000 тис. грн, капітал банків з іноземним капіталом також виріс, але сума складає лише 5,3 % від суми ВВП. Активи за цей період також зросли, але сума їх складає лише 42,45 % від суми ВВП України за 2010 рік, що викликано збільшенням ВВП.

Таблиця 3

СПІВВІДНОШЕННЯ ВВП КРАЇНИ ДО КАПІТАЛУ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ, тис. грн

Показник	2008	2009	2010
ВВП України	948 956 000	913 345 000	1 094 607 000
Капітал банків з іноземним капіталом	55 214 181	55 095 836	57 980 175
Співвідношення капіталу до ВВП, %	5,82	6,03	5,3
Активи банків з іноземним капіталом	506 280 695	461 237 685	464 675 096
Співвідношення активів до ВВП, %	53,35	50,5	42,45

Наочно співвідношення капіталу та активів банків з іноземним капіталом до ВВП країни представлено на рис. 5, що дає візуальне представлення про різницю даних категорій.

Рис. 5. Співвідношення ВВП до капіталу та активів банків з іноземним капіталом, тис. грн

З отриманих даних можна зробити такі висновки, сума іноземного капіталу в Україні за останні три роки зросла, під час кризи материнські компанії стрімко почали повертати капітал до країн-власниць, що призвело до складної ситуації в банківському секторі України. Але на початку 2011 року ситуація дещо змінилась, виріс як загальний обсяг банківського капіталу України, так і розмір іноземного капіталу в Україні, що відображається отриманими даними.

Діяльність іноземного банку представлено на прикладі ПАТ «Універсал банк», тому доцільно було б порівняти показники прибутковості даного банку із загальними по банківській системі (табл. 4).

Таблиця 4

**ПОРІВНЯННЯ ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ
«УНІВЕРСАЛ БАНК» ІЗ ЗАГАЛЬНИМИ ПО БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ ЗА 2008—2010 РР.**

ПАТ «Універсал банк»	2008	2009	2010
Прибутковість капіталу, % ПАТ «Універсал банк»	0,44	– 28,94	– 10,8
Прибутковість капіталу банківської системи, %	6,1	– 33,4	– 9,5
Прибутковість активів ПАТ «Універсал банк», %	0,05	– 2,63	– 6,92
Прибутковість активів банківської системи, %	0,8	– 4,4	– 1,4
Мультиплікатор капіталу ПАТ «Універсал банк»	9,35	11,0	15,7
Мультиплікатор капіталу банківської системи, п.п.	7,78	7,76	7,64

Порівняння прибутковості ПАТ «Універсал банк» із загальною по банківській системі потрібно зауважити, що за 2008 р прибутковість капіталу Універсал банку становила лише 0,44 %, тоді як прибутковість капіталу банківської системи складала 6,1 %, що пов'язано з досить малим розміром прибутку даного банку за цей період. У 2009 році збитковість капіталу становила 28,94 %, тоді як аналогічний показник по банківській системі складав 33,4 %, а от у 2010 році збитковість банку зменшилась до 10,8 %, а загальної банківської системи до 9,5 %, що доводить що управління в банку мало певні недоліки. Загалом даний банк показав досить позитивну динаміку прибутковості порівняно з банківською системою України.

Необхідність державного регулювання банківської сфери зумовлена розвитком ринкової економіки, позаяк між банками триває жорстка конкурентна боротьба, що супроводжується подекуди неналежною оцінкою банками ризиковості певних операцій з метою максимізації прибутку та задоволення інтересів клієнтів [6, с. 28].

Кожна країна має свої особливості впливу на організаційну структуру і напрями діяльності відповідних служб банківського нагляду. При цьому розвиток банківської діяльності передбачає постійне вдосконалення системи банківського нагляду.

Головною метою банківського нагляду, який відповідно до законодавства здійснюється Національним банком України, є безпека і стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів. Вирішення саме цих завдань дасть змогу посилити надійність банківської системи та забезпечити динамічний розвиток вітчизняної економіки [7, с. 11].

Розвиток іноземного банківництва в Україні та стабільність банківської системи безпосередньо залежать від ефективної реалізації державної політики. При цьому державне регулювання іноземного банківництва має розглядатися як складна динамічна система, з використанням відповідних інструментів для підвищення ефективності банківської діяльності в Україні. Однією з теоретичних основ розвитку банківництва є визначення поняття системи державного регулювання іноземного банківництва.

До способів державного регулювання іноземного банківництва відносять:

- невторчання держави у діяльність банків з іноземним капіталом і розвиток банківської системи (ринкове саморегулювання), яке проявляється через співвідношення попиту і пропозиції на банківському ринку шляхом збалансування інтересів держави та суб'єктів іноземного банківництва;

- повне вторчання держави у розвиток іноземного банківництва та банківської системи шляхом розроблення і доведення до обов'язкового виконання державних планів, жорсткого планування та встановлення обмежень і заборон на залучення іноземних капіталів, діяльність банківських установ, а також недопущення самостійності та ініціативності у здійсненні банківської діяльності;

- часткове державне регулювання, яке передбачає поєднання ринкової саморегуляції та державного регулювання шляхом розроблення та застосування правових, адміністративних та економічних методів, які сприятимуть ефективному функціонуванню банківської системи та розвитку іноземного банківського бізнесу в умовах ринкової економіки України. При цьому державне вторчання в банківську систему повинно здійснюватися у тих випадках, коли ринкове саморегулювання не дає бажаних результатів.

На сьогодні в Україні створення, реєстрацію та діяльність банків з іноземним капіталом, представництв і філій іноземних банків регламентують такі нормативно-правові акти: Закон України «Про банки та банківську діяльність» зі змінами та доповненнями, ЗУ «Про порядок іноземного інвестування в Україні», Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, положення НБУ та ін.

В Україні згідно ЗУ «Про банки та банківську діяльність»: банк з іноземним капіталом — це банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 %.

Філія банку — відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку

Для створення банку з іноземним капіталом його засновники зобов'язані отримати попередній дозвіл Національного банку України. Для отримання попереднього дозволу для створення банку з іноземним капіталом до НБУ необхідно подати певний перелік документів (клопотання про надання попереднього дозволу, інформацію про склад засновників, їх ділову репутацію та наявність необхідних коштів для заснування банку та інші).

До 16 травня 2008 року іноземні банки не мали права відкривати філії та представництва на території України. Після внесення змін до Закону вони отримали таке право. Також цими змінами були визначені умови відкриття філій іноземних банків в Україні, серед яких:

1) держава, в якій зареєстровано іноземний банк, належить до держав, які беруть участь у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, а також співпрацює із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);

2) банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду;

3) між Національним банком України та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстровано іноземний банк, укладено угоду про взаємодію у сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов;

4) мінімальний розмір приписного капіталу філії на момент її акредитації є не меншим 10 млн євро;

5) наявність письмового зобов'язання іноземного банку про безумовне виконання ним зобов'язань, які виникли у зв'язку з діяльністю його філії на території України.

Ефективність державного регулювання іноземного банківництва в Україні безпосередньо залежить від правильно визначених цілей і пріоритетів розвитку банківського сектора та економіки, вибору та оптимізації основних форм, методів, способів та інструментів державного регулювання, визначення механізму та розроблення стратегій розвитку іноземного банківського бізнесу на території України, а також забезпечення взаємно узгодженості та функціональної відповідності державних регуляторних органів в Україні.

Розглядаючи присутність іноземного капіталу на банківському ринку України потрібно зазначити, що існує багато факторів, як позитивних, так і негативних, що впливають на розвиток і збільшення частки іноземного капіталу в Україні. Світова практика показує, що до позитивних факторів можна віднести: передача новітніх технологій, створення робочих місць, розвиток експортного потенціалу країни, але також не відкидає існування негативного впливу, а саме: односторонній розвиток економіки, створення сировинних придатків для країн-інвесторів, інтенсивне використання робочої сили за низької оплати праці тощо.

За останні роки в Україні відбулися відчутні зміни з приводу входження іноземного капіталу, зокрема згідно зі змінами до Закону України «Про банки та банківську діяльність» дозволено відкриття філій іноземних банків. Загальна частка банківських активів, які контролюються іноземними банками, стабільно зростає.

Здебільшого активне проникнення іноземного банківського капіталу на український фінансовий ринок справило динамічний вплив на ефективність і конкурентоспроможність місцевої банківської системи. Прихід іноземного капіталу в банківську систему пов'язаний із привнесенням і впровадженням новітніх банківських технологій, західних стандартів менеджменту, що сприяє якіснішому й комплексному задоволенню потреб клієнтів у банківських продуктах.

Банки з іноземним капіталом демонструють за багатьма ознаками вищу конкурентоспроможність порівняно з вітчизняними, відбирають найвигідніших клієнтів, здійснюють географічну експансію у найпривабливіші регіони, на початкових етапах мало працюють із фізичними особами (хоча останнім часом ситуація дещо змінилася).

Якщо говорити про ефективність діяльності іноземного капіталу потрібно сказати, що банки-резиденти надають кредити під високі кредитні ставки та під заставу, що зумовлює значні витрати коштів і часу на оформлення потрібних документів, тому багато підприємств надає перевагу кредитам банків-нерезидентів або банків із переважною часткою іноземного капіталу, які використовують сучасні методи кредитування. Причиною активнішої співпраці вітчизняних виробників із банками-нерезидентами і банками з переважною часткою іноземного капіталу є гнучка політика, зручні умови відтермінування платежів, легкість укладення договорів, можливість отримати додаткові кредити.

Для підвищення ефективності функціонування іноземного капіталу потрібно насамперед чітко визначити законодавчі норми та методи регулювання саме процесу входження іноземного капіталу на ринок України. Якщо приплив зарубіжного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, структура банківської системи поліпшується, банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні фондові ринки, більш динамічно розвиваються місцеві фондові ринки, стає ефективнішим трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а відсоткова ставка знижується.

Сьогодні немає змоги протистояти процесам глобалізації у фінансовій сфері. Але можна й потрібно протистояти і протидіяти впливу негативних факторів, притаманних цим процесам на нинішньому етапі їх розвитку. Необхідно управляти процесами входження іноземних банків на вітчизняний фінансовий ринок, регулювати їхню діяльність у тих напрямках, які відповідають інтересам вітчизняної економіки, забезпечують стабільність функціонування вітчизняної банківської системи.

Таким чином, враховуючи досвід інших країн, в Україні під впливом іноземного банківського капіталу можна очікувати створення якісного нового фінансово-економічного середовища, виникнення нових можливостей і нових проблем.

Можна назвати чинників, які свідчать про корисність розширення допуску іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи та впливають на ефективність його функціонування в Україні. Насамперед це необхідність:

- розширення спектра банківських послуг і підвищення їх якості;
- зниження рівня відсоткових ставок за кредитами;
- зменшення впливу внутрішніх шоків на стабільність функціонування банківської системи;
- підвищення міжнародного фінансового рейтингу України та збільшення обсягів іноземних інвестицій у її економіку;
- оптимізації інституційної структури вітчизняної банківської системи та наближення її до стандартів країн із розвинутою ринковою економікою;
- збільшення припливу іноземного банківського капіталу в Україну з огляду на підвищений попит на ресурси з боку реального сектора вітчизняної економіки та неможливість задовольнити ці потреби за рахунок внутрішніх джерел;
- активізації участі в об'єктивних світових глобалізаційних процесах із можливістю врахування та попередження (недопущення) негативних їх наслідків для вітчизняного банківського сектора.

Важливо, що залучення іноземного капіталу сприятиме зменшенню корупції, легалізації заробітної плати та відповідному збільшенню соціальних відрахувань, підвищенню стандартів гарантування вкладів.

Проте для розширення присутності банків з іноземним капіталом і підвищення привабливості національного ринку банківських послуг існують певні умови — це стабільність національної грошової одиниці, сучасна система державних регулятивних інститутів, збалансоване законодавче забезпечення іноземних інвестицій і банківської діяльності; розвинений ринок банківських послуг, наявність сучасної банківської інфраструктури та кваліфікованого персоналу.

Водночас залучення іноземного капіталу несе й серйозні проблеми не лише для банківської системи, а й для вітчизняної економіки (передусім її галузевої структури) та економічної безпеки держави в цілому, а саме:

1. Структурні ризики «залежного розвитку» та загострення через це всього комплексу економічних, соціальних і політичних проблем.

2. Загроза «обвальної» глобалізації національної господарської системи та втрати економічного суверенітету. В умовах зростання глобальної нестабільності та конфліктності з непередбачуваними наслідками це вкрай небажаний сценарій для України, і сьогодні навіть високорозвинені країни здійснюють політику убезпечення від його можливих негативних наслідків вищевказаного.

3. Загрози для економічної безпеки України через можливий неконтрольований відплив капіталу та фінансових ресурсів. Початковий приплив іноземного капіталу у вигляді відкриття філій та, особливо, придбання нерезидентами частки або всього статутного капіталу вітчизняних банків з часом може призвести до серйозного відпливу ресурсів з країни та виведення за кордон отримуваних доходів.

Особливе місце в проблемі припливу зарубіжного банківського капіталу займає питання про філії іноземних банків в Україні. Відкриття філій та їх доступ на національний ринок банківських послуг був однією з умов вступу України до СОТ. Однак правовий статус цього учасника ринку є особливим, оскільки діяльність філій іноземних банків значною мірою регулюється законодавством країни, в якій зареєстровано материнський банк. В іноземних банках діє вища норма гарантування вкладів населення, що може сприяти відпливу частини вкладів до філій. Крім того, формально статус філії дає можливість проникнення в Україну ненадійних банків. Загалом, нагляд за діяльністю філій належить регулятору країни походження, однак кожна країна може створювати свої правила для іноземних банків. Зазвичай платоспроможність філій регулюється головною компанією, а ліквідність — наглядовими органами країни-реципієнта. Тому потрібно створити в Україні відповідний процес регулювання, а також додаткові вимоги, включаючи розмір приписного капіталу, надання такої ж фінансової та статистичної звітності, як у місцевих банків.

До основних напрямків оптимізації допуску іноземного банківського капіталу на банківський ринок України та підвищення ефективності його функціонування відносять:

По-перше, створення сприятливих внутрішніх умов розвитку іноземного банківського сектора України, таких як, чіткість законодавчої бази та її відповідність сучасному етапу розвитку банків в Україні, підвищення вимог до ризик-менеджменту та основних нормативів діяльності банків з іноземним капіталом, що дасть змогу зменшити негативні наслідки в непередбачених умовах.

По-друге, визначити певні обмеження в деяких напрямках діяльності іноземних банків, наприклад, таких як реалізація державних інвестиційних і соціальних проектів і підвищення, на цьому фоні, розвитку банків з державним капіталом.

По-третє, слід запровадити суворий моніторинг доступу іноземного банківського капіталу з офшорних зон і банків з низьким кредитним рейтингом.

По-четверте, посилення ролі монетарної політики в розвитку банків з іноземним капіталом, а саме розвиток міжбанківського ринку, посилення ролі процентної ставки, взаємодії монетарної та фіскальної політик для підвищення контролю за діяльністю банків.

Реалізація таких заходів, на наш погляд, дасть змогу нейтралізувати або принаймні мінімізувати негативні наслідки збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі України, а також сповна скористатися перевагами такої присутності та підвищення ефективності функціонування іноземного капіталу в банківській системі України та загалом фінансової системи нашої держави.

Підводячи підсумки даного дослідження, можна сказати, що намагання встановити обмеження на присутність іноземного капіталу в Україні не є розв'язанням проблеми регулювання його доступу. Крім того, встановлення штучних преференцій для банків негативно позначиться на розвитку інших сегментів фінансового ринку.

Висновки: Світовий досвід вказує на те, що гармонічний розвиток банківської системи виступає домінантним фактором розвитку національної економіки, оскільки в умовах розвинутої банківської системи акумулюються інвестиційні ресурси, а суспільство отримує інструмент їх ефективного використання на потреби національної економіки.

Основними чинниками, що спонукають банки виходити на закордонні ринки банківських послуг, є: уповільнення зростання депозитної бази і жорстка конкуренція на своїх ринках; вихід на закордонні ринки слідом за традиційними клієнтами із країн свого походження, для обслуговування їх діяльності закордоном; для розширення своєї клієнтської бази за рахунок найпривабливіших регіональних підприємств; можливість отримання додаткового прибутку від банківських операцій; можливість диверсифікації джерел прибутку іноземної банківської групи і послабити її залежність від циклічних коливань на Заході; намагання збільшити активи та капітал будь-якою ціною, щоб зберегти свою незалежність; інвестиції в економіку країн, що повинні стати членами ЄС, є способом проникнути на загальноєвропейський ринок або ж посилити свої позиції у об'єднаній Європі за порівняно невисоку ціну; банки, що претендують на статус глобальних, схильні «відмічатися» у багатьох країнах світу.

Перевагами присутності іноземних банків на ринку є: зростання обсягу кредитних ресурсів і посилення стабільності їх джерел; збільшення обсягу залучення недорогих ресурсів; здешевлення банківських послуг; розширення спектра якісних послуг, комплексний підхід до обслуговування різних клієнтів; запровадження міжнародного досвіду фінансового оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків; посилення дієвості національних банківських систем як засобу розподілу інвестиційних ресурсів; надання поштовху розвитку конкуренції та прискорення процесу реформування банківського сектору; підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників; створення нових робочих місць; зменшення процентної маржі внаслідок посилення конкуренції серед банків; зростання загального рівня рентабельності банківської системи країни; психологічно присутність іноземних банків асоціюється з макроекономічною стабільністю і стійким економічним зростанням.

Література

1. Адамик Б. Методологічне обґрунтування державного регулювання банківської діяльності // Світ фінансів. — 2010. — № 4.
2. Заєць В. Іноземний капітал у банківській системі України // Дзеркало тижня. — №26. — 8—14 липня 2006 р. — Електронний ресурс. — <http://www.dt.ua/2000/2040/53895/>
3. Зеліско Н. Б. Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи в Україні // Вісник університету банківської справи Національного Банку України. — Грудень 2008. — № 3.
4. Корнилюк Р. В. Українські банки в тенетах іноземного капіталу / електронний ресурс. — режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/publications/2009/05/12/192705/>
5. Осадчий Є. С. Етапи та форми входження іноземного банківського капіталу в Україну // Фінанси, облік і аудит. — 2009. — № 14.
6. Офіційний сайт Національного банку України в мережі Інтернет — <http://bank.gov.ua/Publication/banksup/Results/2010/01112010.htm>
7. Раєвський К. Є., Зубок М. І. Ліквідація банків. Організація процедури // Вісник Національного банку України. — 2003. — № 4. — С. 11—15.

Статтю подано до редакції 21.05.11 р.

УДК 336.719

Ляхова О. О.,
канд. екон. наук, доцент,
Шокало Т. П.,
аспірант,
кафедра банківських інвестицій,
ДВЗН «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

КРЕДИТНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКІВ І ЙОГО ВПЛИВ НА ПРОЄКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Автори статті досліджують проблеми формування банківського кредитно-інвестиційного портфелю в Україні. З цієї метою проаналізовано стан банківського кредитно-інвестиційного портфелю в Україні та досліджено його вплив на фінансування інвестиційних проєктів.

В статье конкретизирована сущность кредитно-инвестиционного портфеля банков, рассмотрены проблемы его формирования в Украине. Также проанализировано влияние кредитно-инвестиционного портфеля банков на финансирование инвестиционных проектов.

The problems of building bank loan-investment portfolio in Ukraine are researched by authors. The condition of the bank portfolio state in Ukraine and its influence financial investment projects are analysed.

Ключові слова: кредитно-інвестиційний портфель банку, кредитна діяльність банків, інвестиційна діяльність банків, реальний сектор економіки, інвестиційний проєкт.

Ключевые слова: кредитно-инвестиционный портфель банка, кредитная деятельность банков, инвестиционная деятельность банков, реальный сектор экономики, инвестиционный проект.

Key words: Bank loan-investment portfolio, bank loan activity, bank investment activity, investment projects.